

Les guerres intestines de l'ensenyament en català, del franquisme a la Generalitat

L'escola desactivada

Si a algú tracés una història de l'escola catalana al Principat des dels seixanta, toparia amb institucions intocables –Rosa Sensat–, actituds oblidades –el bilingüisme a pre-escolar– o conflictes a flor de pell –la integració del CEPEC–. EL TEMPS n'intenta un esbos.

Les cançons de **L**esco Boix i **Xesco Boix** i *Ara va de bo*, *El zoo d'en Pitus* i els llibres de La Galera, les colònies i els herbaris, els murals de paper d'embalar, els tallers de plàstica o el ball de Sant Fariol. Tot plegat, i molt més, era part del cicle anual de les escoles de Coordinació Escolar. Escoles catalanes, de pedagogia activa. Les abanderades de la renovació pedagògica. L'entitat privada Rosa Sensat, fundada el setembre de 1965 per un grup d'escoles privades catalanes, hi donava la formació. Fins i tot **Pujol** hi posava diners.

26 anys després, **Joan Triadú** –fundador de Rosa Sensat i director de l'escola Thau– no fa escarafalls alhora de considerar que Rosa Sensat ha fet "espanyolisme en català". El 1973, *Omnium Cultural* deixava de finançar aquesta institució. I Franco va morir al llit. L'any següent, l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat aprovava les conclusions del document *Per una Nova Escola P'ública*. Anaven forts: escola única i gratuïta. A més d'estimulant i no selectiva, antisexistista, pràctica i lligada al medi, en aquesta escola ideal els ensenyants formarien en un mateix sindicat d'àmbit estatal. La llengua catalana seria la llengua de l'escola. 3.000 mestres generaven una definició ideològica que lligava amb la visió política del PSUC i del PSC-C. Les tesis bilingüistes semblen imposar-se: A cada nen segons la seva llengua materna, la intenció és que se surti de la bàsica sabent espanyol i català. El reestabliment de la Generalitat provisional s'acosta. La Conselleria d'Ensenyament en serà una eina clau. Però tothom –**Pujol** inclòs– n'és conscient

MODELS

"Quan les escoles de Coordinació Escolar van decidir no demanar subvencions

El moviment de l'escola catalana travessa el seu moment més baix.

JORDI MORELA

de forma col·lectiva, va quedar molt clar que cadascú anava a la seva i que no hi havia cap voluntat de crear una xarxa alternativa". **S.F.**, una mestra que porta més de vint anys treballant en una escola de barriada a Barcelona, recorda les desercions d'alguns centres que es van negar a ser públics i van passar al GAEC (Grup d'Acció Escolar Catalana). O la paraula prohibida. O dues paraules prohibides. L'una, "xarxa alternativa"; el model de les *ikastoles* basques –cooperatives escolars *abertzales*– que va ser motiu de discussió, i posterior defunció, en la direcció de *Coordinació Escolar*. Els sectors esquerrans encara ho mantenen: "cal treballar dins el model d'escola pública". Els bascos no servien d'exemple. Fanàtics i un pèl racistes. Deien.

L'altra paraula, "xarxa privada catalana"; o 25.000 alumnes que, en 44 escoles, formen un *lobby* que –ja des de finals dels seixanta– ha defensat tant la llibertat d'ensenyament com el concepte de catalanitat en llengua i continguts. Algunes són esclotes de barris *burgesos*, una definició que a **Joan Triadú**, president del GAEC, no li molesta: "les classes benestants del país són importants per a qualsevol projecte educatiu nacional. Ara bé, això és un tòpic, ja que tenim escoles, per exemple, la de Sants. "El marxisme està en hores baixes, s'ha acabat la revolució cultural i el GAEC vol fer una escola normal". Paraules d'un home que molts han vinculat al nacionalisme convergent i que, des de la DEC (Delegació d'Ensenyament Català)

d'Omnium Cultural va fer un paper decisiu perquè als organismes autonòmics del principat es potenciés una visió "territorial" o "nacional" del català. Un plantejament que crearia més d'una discussió.

EL TRIOMF DE LA DEC

La Generalitat provisional va ser la primera estocada al moviment generat per Rosa Sensat. **Carles Martínez**, un dels líders del CEPEC, ho reconeix sense embuts: "Es va perdre la Conselleria

d'Ensenyament a mans de Convergència i això ho hem pagat molt car" Tant com perquè la gent que funcionava a l'entorn del Consell Català de l'Ensenyament -amb el suport de CDC, UDC, ERC i PSC-R- com a oposició a Rosa Sensat, es dissolgués el 1979, i junt amb el nucli catalanitzador de la DEC assumís el treball directe de gestió de les competències traspassades per l'estat.

Joaquim Arenas n'és un exemple. Actual cap del SEDEC, Servei d'Ensenyament del Català del Departament d'Ensenyament, ha estat un dels màxims re-

sonsables dels programes d'immersió que, al Principat, s'han estès amb notable implantació: 700 escoles i més de 50.000 alumnes. "La Generalitat, en adoptar el model d'escola catalana que vam definir a la DEC, va optar per una catalanització en llengua i contiguts i va rebutjar el manteniment de la separació escolar segons l'idioma. I els que, al final, vam optar per treballar dins la xarxa pública hem demostrat que aquesta era la batalla que s'havia de guanyar".

Però onze anys de govern nacionalista provoquen balanços completament oposats. I una única certesa: les expectatives de l'esquerra que participaven en Rosa Sensat no sols es van esfonsar amb la victòria de CIU a les autonòmiques de 1980, sinó que la lluita pel poder intern va dividir les instàncies organitzatives de Rosa Sensat i va destruir la unitat i la cohesió de la institució. **Lluís López del Castillo**, sociolingüista i membre fundador de l'Assessoria de Didàctica del Català, en va ser un dels *testimonis*: "L'estratègia del PSC era clara, es tractava de fer-se amb l'hegemonia a costa de trencar el clima unitari". Fins a l'any vuitanta, a les escoles d'estiu, o a les diverses seccions de la institució, es va viure una situació de "recels i desconfiances" que va culminar amb la marxa progressiva de molts educadors a l'esquerra del PSC. Després, explica López del Castillo, "van convertir Rosa Sensat en una associació de mestres i van liquidar la institució, que ja no els servia per al seu projecte polític". En aquest sentit, la idea de Rosa Sensat com a impulsora de la futura Conselleria d'Ensenyament socialista va representar, passada la

El temps de la reivindicació sembla acabat.

JORDI MOREIRA

Les hores baixes dels aprenents de mestre

Alguns encara recorden l'Escola de Mestres de Sant Cuga com l'exemple més perfecte d'un nou magisteri on tota la progressia d'el país s'emmirallava en la primera generació de professors i alumnes *made by Rosa Sensat*. Professionals com **Pilar Benejam** van dotar-la d'un presitgi que la nova seu de Bellaterra encara recorda; al bar -durant el franquisme- s'hi parlava català i, ara la llengua habitual és el castellà. No es tracta d'una nova infiltració de policies a la

UAB sinó del temut, i consolidat, *canvi sociològic*. O la proletarització dels aspirants a mestres. Un exemple: en una prova de coneixements elementals feta el mes de novembre de 1988 a l'Escola Universitària de Professorat d'EGB de Barcelona la nota mitja dels alumnes de primer curs fou 2.86. Aquestes dades s'extrauen d'un informe sobre la situació de l'ensenyament en aquesta escola fet pels professors de filologia catalana Blai Soler i Rosa Sayós.

De dades, però, n'hi ha més. Un 70 % dels alumnes té el castellà com a primera llengua. **Joan Perera**, el director del centre, n'extreu un comentari: "Tenim un percentatge d'estudiants no-catalanoparlants molt elevat i això obliga a reforçar la formació". Molts factors hi ajuden, com la degradació de la figura del mestre i la quota del 30 % d'estudiants provinents d'FP. L'ensenyament secundari s'ha convertit en el *forat negre* de la catalanització i la formació professional

n'és el pitjor exemple. En una societat on el mestre s'acosta a la categoria de manobre -i amb sous molt inferiors- aquests "no surten amb una actitud clara i convençuda amb el qual la seva actuació depèn sempre de l'equip de mestres al qual s'incorpora i, llavors, cal que aquest tingui un projecte lingüístic i educatiu coherent". La continuïtat de l'escola catalana es troba a les mans d'unes noves promocions que han fet del magisteri un refugi de fracassats i col·leccionistes de títols.

Rosa Sensat, més que una institució.

JORDI MORERA

derrota, una fugida massiva als equips de gestió de l'Ajuntament i del MEC. La conversió de l'associació en una estructura de serveis autònoma també es fruit de la pèrdua de l'interès estratègic que la institució havia tingut en el post-franquisme. A l'estil d'altres instàncies unitàries, l'eufòria de Rosa Sensat ha quedat com un altre difunt de la transició. Ara ni molesta ni pressiona, exerceix, simplement, d'Associació de Mestres encara que a la seva revista, *Perspectiva Escolar*, s'autoelogiï sovint la importància de l'obra feta.

FINAL DE TRAJECTE

Quedava encara la torxa de l'escola activa i calia apagar-la. El 14 de juliol de 1983, el president de la Generalitat firmava la llei del CEPEC o el reconeixement a "una meritòria labor de catalanització i de renovació pedagògica". Gairebé cent escoles que, agrupades a l'entorn del Col·lectiu d'Escoles per l'Escola Pública catalana, reclamaven des del 1976 la seva integració en la xarxa pública. Molts equips de mestres van obrir ampolles de cava abans d'anar-se'n de vacances, però altres no podien entendre determinades alegries. S.F. no va brindar per la integració: "Allò va ser una baixada de pantalons, ni hi havia cohesió ni voluntat de negociar res. Es va buscar la simple integració dels equips docents i es va oblidar la situació dels mestres no diplomats i del personal de serveis. Es volia la integració per damunt de tot".

Pocs anys després, quan les escoles del CEPEC ingressen efectivament en la xarxa pública —ja estem a l'any 1987—, el claustre de l'escola de S.F. es divideix: set a set. Uns volen la integració, els altres creuen que seria rebaixar-ne la qualitat i la catalanitat. Els primers, però, no donen alternativa. O això, o es passen personalment a la pública. "Estàvem endeutats fins al coll, però contra el criteri de l'associació de pares, aquest sector, que estava vinculat orgànicament al PSUC, va sortir-se amb la seva". Fa quatre anys que són centre públic. S.F. trau les seves conclusions: "Estem en una situació molt ambigua. Ja hem tingut substituïts que no sabien parlar català i alguns de l'equip de mestres que tant volien transformar l'escola pública s'han tornat només funcionaris. Hem perdut la secretària, que era un suport molt important, i hem perdut qualitat. Estem jugant, a més, amb l'hipocresia de mantenir uns serveis que els pares han de pagar —com la piscina, la plàstica, la música o les colònies— i que si no perdríem. Si es tractava de ser públiques, ¿Per què no ho som del tot?"

El cava del CEPEC ha rajat, almenys, sense alegries excessives, encara que **Carles Martínez**, l'antic portaveu del CEPEC, trobi el presumpte botxí: "Representàvem un patrimoni que havia de revertir en la societat catalana i no va haver-hi cap voluntat política de solucionar-ho perquè el govern **Pujol** no ha cregut mai en l'escola pública". I, encara que **Ramon Juncosa**, president de la sectorial d'ensenyament de CDC, repli-

qui a la presumpta víctima: "La llei del CEPEC va ser votada per unanimitat. S'ha complert i molt bé. I cal recordar que les oposicions restringides per als mestres del CEPEC es van aconseguir gràcies a una esmena de Minoria Catalana". Sonen a diàlegs partidistes sobre un panorama aigualit i desmobilitzat.

EL SUÏCIDI DEL CANTAUTOR

Els gloriós passat tampoc serveix per adobar un present difícil. L'escola activa pot estar vivint la curiosa contradicció d'haver ajudat a la renovació pedagògica dels centres privats. "L'escola religiosa —explica S.F.— torna a pujar. Han fet escola mixta. Tenen molts recursos, bones instal·lacions i poden triar els mestres, i si diuen que han de ser catalans, doncs ho són". El mateix concepte de pedagogia activa ha estat molt criticat: la dialèctica assambleisme/direcció o llibertat/disciplina, han estat mal resolts per una escola pública que assimila, oficialitzats, alguns tòpics que van forjar l'escola activa. La catalanització pateix "d'una base teòrica i ideològica molt feble" i el concepte d'una sola nació de Salses a Guardamar passa a millor vida entre la il·legalitat i la mala consciència.

Xesco Boix, el cantautor que es va passejar per tots els patis del CEPEC, se suïcidava el 1984 deixant-se la pell a la via del tren. L'escola catalana, desactivada o triomfalista, regionalitzada o espanyolitzada, camina sobre els mateixos rails esperant que alguna locomotora l'embesteixi.